

A TURIZMUS- VENDÉGLÁTÁS GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI VETÜLETEI MAGYARORSZÁGON ÉS AZ EURÓPAI ORSZÁGOKBAN

*ECONOMIC AND FINANCIAL ASPECTS OF THE
TOURISM-CATERING IN HUNGARY AND IN THE EUROPEAN
COUNTRIES*

DR. PHD DARABOS ÉVA egyetemi docens
Debreceni Egyetem, Gazdálkodástudományi Kar

ABSTRACT

This treatise presents some aspects of the economic-financial role of tourism in Hungary and in the EU countries, highlighting its part acted in the development of balances of payments account.

The international economic crisis has affected every country of Europe, it has influenced the performance of tourism-catering as well therefore the statistical figures serve as a database of the research from the pre-crisis period till the present days.

We point to the changing of the revenue and expenditure sides of the current account, the role of EUR/HUF exchange rate fluctuation in Hungary which mostly affects the tourism-catering.

The balance of tourism continuously increased during the researched years: it was EUR 1918 million in 2008 and EUR 2383 million in 2013 which can be considered an almost 20% growth. While the number of the total overnight stays has increased only since 2010, the average room rates have hardly changed, the tourists have spent more in Hungary, 11 thousand fewer people have worked in the sector since 2008.

1. Bevezetés

A tanulmány a turizmus gazdasági-pénzügyi szerepének néhány gazdasági és pénzügyi vetületét mutatja be Magyarországon és az európai országokban³⁶, kiemelve a fizetési mérleg szerepét. Az idegenforgalomnak a nemzetközi fizetési mérleg egyenlegének alakulásában számos ország esetében meghatározó szerepe

36 A TÁMOP-4.1.1.C-12/1/KONV-2012-0014 Gasztronómiai I. alprojektben az ÉKMSZ- gasztronómiai albrand (munkaerő-piaci trendek a gasztronómia és a turizmus területén) program keretében készült.

van. Kiemelten kezeltük Németország és Ausztria helyét a vizsgálat során, mivel e két országgal folytatott külgazdasági kapcsolatunk meghatározó.

A fizetési mérleg elemzése során csak a főbb tendenciák bemutatására szorítokunk, nem törekszünk teljes, részletes, minden tényezőre kiterjedő vizsgálatra. A fizetésimérleg több részből áll, azok alakulását számos tényező alakítja pl. a cserearány, a volumen, kamat, ár, árfolyam, konjunkturális hatások stb. változása, de még a választási gazdaságpolitika is.³⁷ A tanulmányban elsősorban az idegenforgalom változását alakító tényezőkre, valamint a fizetési mérleg egyenlegére gyakorolt hatást mutatjuk be.

A nemzetközi pénzügyi válság Európa minden országát érintette, a turizmus-vendéglátás teljesítményét is befolyásolta, ezért a statisztikai adatok 2001-től illetve 2008-tól a válságot megelőző időszaktól napjainkig szolgálnak a kutatás adatbázisaként. A témához kapcsolódó fogalmak értelmezésére nem törekedtünk, elfogadtuk a szakirodalomban használt fogalmak, kategóriák alkalmazását pl. turizmus-vendéglátás, szálláshely-vendéglátás, idegenforgalom stb. szavak használatát.

A kutatás során elsősorban a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett statisztikai adatokat, valamint a MNB Fizetési Mérleg Jelentés éves adatait használtuk fel.

2. Turizmus-vendéglátás és a piaci környezet

A turizmus növekedését vagy csökkenését számos tényező együttes hatása befolyásolja. Pozitív irányú a változás, ha a társadalomban nő a rendszeres személyi jövedelem, ha stabil az ország pénzneme és növekszik a konjunkturális helyzet. Negatívan befolyásolja a turizmus növekedését a termelés visszaesése, a bérek befagyasztása, az ingadozó valuta árfolyam, az adott pénznem romló vásárlóereje, illetve a különböző vis maior események (háború, természeti katasztrófa stb.).

A turizmus piaca a turistákat befogadó hely kínálatának és a turisták keresletének egymásra hatásaként értelmezhető.

A turisztikai kereslet a turistáknak az a készsége, hogy különböző, meghatározott mennyiségű turisztikai terméket meghatározott pénzmennyiségért elcseréljenek, azaz megvásároljanak, ebben a szubjektív hasznosságnak nagy szerepe van.³⁸

A turisztikai kereslet változását számos tényező befolyásolja, ezek közül a két legfontosabb az ár és a jövedelem, valamint az árfolyam alakulása és ezek kölcsönhatása.

A kereslet erőteljes ár-érzékenységét tekintve általánosságban a két tényező ellentétesen mozog, azaz az átlagos árszint növekedése csökkentheti a turisztikai keresletet. A kereslet a belföldi forgalomnál a pénz hazai, a külföldi forgalom esetében pedig a pénz külső vásárlóerejével arányban jut kifejezésre.

37 Soós Károly Attila (2005): Választási gazdaságpolitika és folyó fizetési mérleg alakulása Közép-Kelet-Európában. *Közgazdasági Szemle*, LII. évf., 2005. december. (960-990.o.)

38 Dr. Fekete Mátyás (2006): Hétköznapi turizmus. A turizmus elmélettől a gyakorlatig. PhD értekezés. Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron.

A nemzetközi aktív idegen forgalom alakulását a belföldi szolgáltatások árszintjén kívül a valuta átváltási árfolyama is befolyásolja. Ezek a paritások a kínált szolgáltatások árszintjét pozitívan csökkentik vagy negatívan drágíthatják. Egy valuta tartósan alul- vagy felülértékeltisége is hat a nemzetközi turizmusra, így a forint nagyobb vagy rendszeres, kisebb mértékű forint leértékelődése is (szlovák és osztrák „bevásárló” turizmus a határmentén).

A belföldi idegenforgalmi kereslet jövedelemrugalmassága³⁹ – a jelenlegi statisztika szerint – a fejlettebb államokban gyakorlatilag 1 alatti értéket vesz fel. Ez azt jelenti, hogy a jövedelem viszonylagos változása az idegenforgalmi keresletre aránytalanul kis hatással van, azaz időközben az idegenforgalom luxus igényeket kielégítő áruból létszükségleti áruvá alakult át, e folyamat általánosságban csökkenti az idegenforgalmi kereslet jövedelemrugalmasságát. Ezen túlmenően feltételezhető, hogy egy alacsony és viszonylag magas jövedelemszint mellett az idegenforgalmi kereslet jövedelemrugalmassága kisebb, mint a közepes jövedelműeknél. Ez azt jelenti, hogy a kisebb jövedelműek nem tudnak erre a célra pénzt fordítani, a magasabb jövedelműek fogyasztási kosarába pedig a turizmus már bekerült – legfeljebb magasabb minőségű szolgáltatást vesznek igénybe –, így a közepes jövedelműek azok, akiket a kínálati ár alakulásától függően be lehet vonni a piacba. Az áremelkedés esetén a turistáknak kompenzációs lehetőségei vannak az úti cél megválasztása (olcsóbb idegenforgalmi vidék), a szálláslehetőségek és a közlekedési ráfordítások tekintetében (kisebb távolság, rövidebb utak, fapados repülő utak stb.).

Általánosságban elmondható, hogy az ár rugalmasság⁴⁰ többek között a jövedelmek nagyságától, valamint a mindenkori gazdasági helyzettől függ. Receszsiós gazdasági helyzetben a turisták általában jobban odafigyelnek az árakra, az olcsóbb lehetőségeket keresik, az olcsóbb kínálat iránt növekszik a kereslet. A turisztikai kereslet-csomagban rendkívül ár-érzékeny a szállás megválasztása, míg az üdülési kiadások (pl. belépőjegyek) kevésbé reagálnak az árváltozásokra. Ha már elutazott a turista – kifizette az útiköltséget és a szállásdíjat – szeretné a nevezetességeket megtekinteni.

A turisztikai kínálat jórészt szolgáltatásokból áll, a résztvevők igényüket több helyen is kielégíthetik. A turisztikai kínálat kialakításánál ma már egyre inkább a mennyiségi szemlélet helyett a minőségi szemlélet kerül előtérbe, a turisztikai termékekkel kapcsolatos részletes, korrekt információ szerepe a meghatározó. A kínálat alapját az adott ország nemzeti vagyona (természeti, kulturális és egyéb

39 A kereslet %-os változásának és a jövedelem %-os változásának hányadosaként értelmezhető. A belföldi idegenforgalmi kereslet jövedelemrugalmassága általában egynél nagyobb. Pl. a jövedelem 8%-os növekedése a kereslet 10%-os növekedését idézi elő, akkor az idegenforgalmi kereslet jövedelemrugalmassága 1,25.

40 A kereslet %-os változásának és az ár %-os változásának hányadosaként értelmezhető. Az árak bizonyos irányú változása ellentétes keresletváltozást idéz elő. Különböző termékek eltérően reagálnak az árak változására. Pl. ár rugalmatlan termékek a konferencia és az üzleti turizmus, ár rugalmas termék pl. a hétvégi szabadidő turizmus.

értékei) képezi, melyet nem exportálhatunk, helyhez kötött, azonban a vendégek áramlásának befolyásolásában a turisztikai szervezeteknek fontos szerepe van.

A turisztikai szervezetek célirányos reklám- és értékesítési intézkedéseikkel befolyásolják, hogy a turisztikai kereslet mennyire vegye igénybe a szolgáltatásokat. A turisztikai áruknak az eladótól a fogyasztóhoz történő eljutása nem a hagyományos logisztikai folyamat szerint megy végbe, mint az iparban vagy a kereskedelemben. Itt sokkal inkább láthatatlan vásárlásról van szó, mivel a szolgáltatást nem lehet előre megnézni vagy kipróbálni. Pl. az adott földrajzi terület értékeit, szolgáltatásait csak úgy lehet értékesíteni, ha a vendégeket szállítjuk az adott helyre. A szolgáltatás előállítása ugyanakkor hely és idő tekintetében a fogyasztással esik egybe. A piac nehéz áttekinthetőségének hiánya – ugyanis nem jelenik meg koncentráltan –, a turisztikai áruk komplementaritása, az erős szezonális függőség (sielés, vízi sportok), a raktározással történő folyamatos szolgáltatás-előállítás hiánya és a vevők jelentős preferenciája meghamisítja a piacsabályozó árfunkciót. Ugyanakkor számos nevezetességet (pl. Chiemsee, Sasfészek) Németországban csak előre lefoglalt időben lehet megtekinteni, így hetekre hónapokra előre ismert a látogatók száma. Az internet elérhetőség az utazás megszervezésben ma már elsődleges információ forrást jelent, ami az online piac terjedését jelenti ezen a területen is.

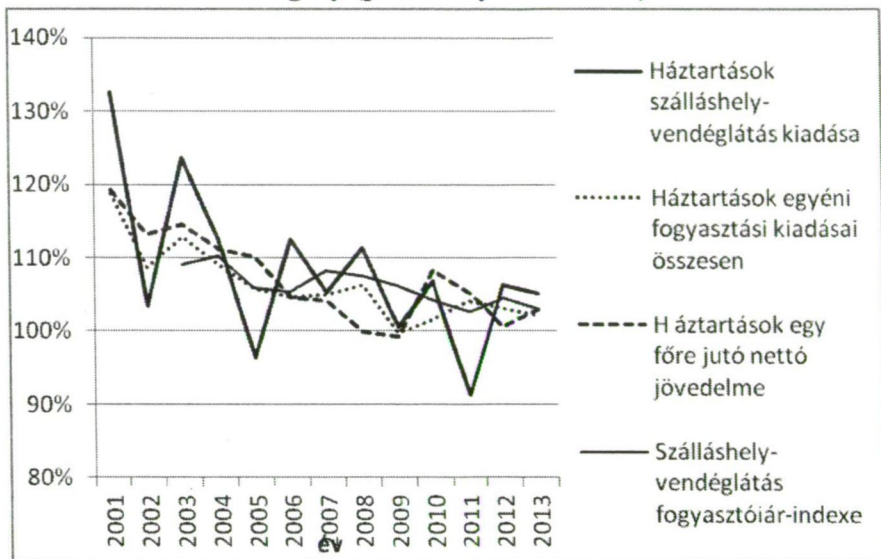
Alapvetően a jövedelem az idegenforgalmi piac rendezőjévé válhat, ahol a kedvező idegenforgalmi kínálat az alacsonyabb jövedelmi lakossági csoportoknak is lehetővé teszi az idegenforgalomból való részvételt.

A kereslet-kínálat általános – fentiekben megfogalmazott – törvényszerűségeit nem követik egyértelműen az 1. ábrában szereplő Magyarországra vonatkozó adatok, illetve tendenciák. 2001-ben az előző évhez képest minden mutató magas értékről indul illetve a növekedés mértéke is nagymértékű: szálláshely-vendéglátásra egy főre jutó kiadás 132,3%, a háztartások egy főre jutó összes kiadása 118,7%, háztartások egy főre jutó jövedelme 119,3%. Ezek a változások egy növekvő gazdaság jellemzője, az EU-hoz csatlakozást megelőző – várokozás – időszaka, a forint konvertibilitás bevezetésének éve. A vizsgált időszak egészében, a 2001-2013-as években erős ingadozás tapasztalható szinte minden mutató értékében, de egyben a növekedés folyamatos mérséklődése figyelhető meg. A háztartások egy főre jutó nettó jövedelme és az összes fogyasztási kiadások összege is növekszik, de egyre csökkenő mértékben. 2008-2009-ben a válság hatása egyértelműen kimutatható, hiszen az egy főre jutó nettó jövedelmek, az egyéni összes fogyasztási kiadások és szálláshely-vendéglátás kiadásai alig érték el az előző évi adatokat. 2011-ben a szálláshely-vendéglátásra fordított kiadás az előző évhez képest 91%-ra csökkent (26,7 ezer forint), ami egyrészt a forint folyamatos gyengülésével, a deviza hitelek törlesztő részleteinek jelentős növekedésével, s egyben a háztartások fogyasztásra fordítható kiadásainak csökkenésével magyarázható. Másrészt a devizahitelek végtörlesztése a fogyasztási kiadásokat és a megtakarítások alakulását jelentősen átrendezte. 2013-ra – a statisztikai adatok szerint – a

mutatók közelítenek egymáshoz úgy, hogy a háztartások egyéni összes és ebből a szálláshely-vendéglátás szolgáltatás igénybevételére irányuló kiadás 2-3%-kal a növekszik az előző évhez képest – bár a növekedés üteme csökken – a szektort jellemző fogyasztói árindex mérséklődése mellett, miközben a kiáramló jövedelmek összege is nő. Ez nemzetgazdasági szinten igaz, feltehetően a különböző jövedelem csoportok turizmus-vendéglátásra fordított kiadásai már szórtaabb képet mutatnának.

1. ábra. Szálláshely-vendéglátás főbb mutatóinak változása Magyarországon (előző év = 100%)

Figure 1.: The change of main indicators of accomodation&catering in Hungary (previous year = 100%)

Forrás: Statadat, 2014.

Idegenforgalom szerepe fizetési mérlegben

A fizetési mérleg egy adott ország állampolgárai és a külvilág közötti ügyletek értékének számszerű összegzése. A mérleg legfontosabb feladata, hogy tárgyyszerű tájékoztatást adjon az ország nemzetközi gazdasági helyzetéről, valamint felöleli a valuta bel- és külföldiek között létrejött valamennyi tranzakciót, s egyben átfogó képet ad az ország devizamozgással járó ügyleteiről.⁴¹

A fizetési mérleg összeállításához az MNB a gazdasági szereplőknek kötelező statisztikai adatszolgáltatást ír elő. A fizetési mérleg áruk sorának elsődleges forrása

41 Lőrincné Istvánffy Hajna (1999): Nemzetközi pénzügyek. Aula.

a KSH által összeállított külkereskedelmi statisztika. Magyarországon a külföldi szektor nem pénzügyi számláit a Központi Statisztikai Hivatal állítja össze, míg a fizetésimérleg statisztika elkészüléséről a Magyar Nemzeti Bank gondoskodik.

A fizetésimérleg-statisztika és a hozzá kapcsolódó külfölddel szembeni befektetési pozíció alkotja egy adott gazdaság külfölddel kapcsolatos tranzakcióinak és pénzügyi pozícióinak koherens módon összeállított elszámolását, amelyben az összeállító ország szempontjából kerülnek elszámolásra a reálgazdasági és pénzügyi műveletek.⁴² (MNB, 2012)

A folyó fizetési mérlegben elszámolt tranzakciók az ország rendelkezésre álló jövedelmének (disposable income) nagyságát befolyásolják. A reálgazdasági tranzakciók – az áru- és szolgáltatásforgalom – egyenlege mutatja azt meg, hogy egy adott időszakban a külkereskedelem miképpen járult hozzá a hazai hozzáadott érték termeléséhez.

A szolgáltatások osztályozása általában a tárgyát képező tevékenységhez kötődik, ugyanakkor az idegenforgalom, a kormányzati szolgáltatások és az építési szolgáltatások esetében a szolgáltatást igénybe vevőhöz kapcsolódik. A szolgáltatások részletezettsége jelentőségének növekedésével bővül.

A fizetési mérleg funkció az idegenforgalmi mérleg vonatkozásában a belföldön a külföldieknek eladott áruk és szolgáltatások (export) és a külföldön a belföldiek által vásárolt áruk és szolgáltatások (import) arányát tükrözi.

A külföldiek idegenforgalmának egy országra, illetve annak gazdaságára gyakorolt hatásai különbözőek, attól függően, hogy

- túlnyomóan turistákat fogadó ország, aktív idegenforgalommal és idegenforgalmi mérlege aktívumot mutat pl. Ausztria, Svájc, Görögország, Olaszország, Spanyolország, Csehország, de akár Magyarország is,
- főleg turistákat küldő ország, rendszerint passzív idegenforgalommal rendelkezik, idegenforgalmi mérlege passzívumot mutat pl. Németország, USA, Japán stb.

A nemzetközi idegenforgalomból származó bevételek egyrészt a fizetési mérleg szempontjából a folyó fizetési mérleg szolgáltatások sorában az exporttal, a kiadások az importtal egyenértékűek. Másrészt az áruexport és -import sorban is megjelennek idegenforgalommal kapcsolatos bevételek és kiadások (pl. élelmiszer, ajándék, belépőjegy vásárlás stb.), amelyek statisztikailag nem különíthetők el a „normál hazai” forgalomtól. A statisztika a turizmusból származó bevételek ezen részét láthatatlan, hallgatónak exportnak, a kiadásokat pedig importnak tekinti.

42 MNB (2012) Magyarország fizetési mérleg-és külfölddel szembeni befektetés-pozíció statisztikái.

A láthatatlan export előnyei:

- a kiegyenlítés általában készpénzzel, bankkártyával történik azonnal pl. ajándék, élelmiszer, belépőjegy vásárláskor, éttermi fogyasztáskor, tömegközlekedés igénybe vételekor pénztárban stb.,
- az ország határain belül bonyolódik, így nem terhelik vámok, szállítást, csomagolást nem igényelnek, a belső fogyasztást növelik, nem különíthető el belföldi és külföldi fogyasztók szerint stb.

Az idegenforgalmi mérleg a nemzetközi megállapodások (IMF) alapján a következő fő tételeket tartalmazza:

- üdülés, illetve üzleti tartózkodás
- gyógyászati, kórházi és tanulmányi célú tartózkodás,
- egynapos és tranzit forgalom
- nemzetközi személyszállítás (vasúti, hajózási és légi forgalom).

A mérleg aktív oldalán szerepelnek:

- külföldi vendégek szállodákban, gyógyintézményekben és más szálláshelyeken történő elszállásolásából és ellátásából származó bevételek,
- turisztikai vállalkozások külföldi vendégektől származó bevételei
- külföldi vendégek, főleg az egynapos vendégek vásárlásaiból eredő bevételek,
- külföldi vendégek részére nyújtott szolgáltatások bevételei.

A mérleg passzív oldalán:

- a belföldiek külföldön felmerült idegenforgalmi célú kiadásai (üdülési, üzleti, gyógyászati célú tartózkodás, tanulmányút, egynapos kiránduló forgalom),
- a belföldiek nemzetközi közlekedési kiadásai a külföld javára.

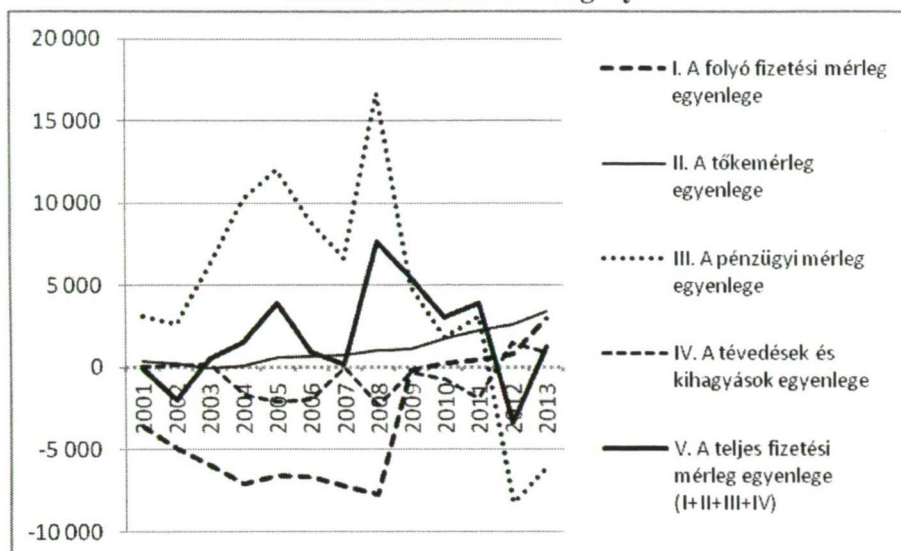
Az idegenforgalmi mérleg a külföldiek miatt jelentkező élelmiszer- és élvezeti cikk importot nem veszi figyelembe, illetve a láthatatlan export nem mutatható ki.

4. Fizetési mérleg alakulása nemzetközi összehasonlításban

Magyarország teljes fizetési mérleg egyenlege 2001 óta jelentős ingadozást mutat. A folyó fizetési mérleg 2008-ig negatív értéket mutat. A passzívumot egyrészt a külkereskedelmi mérleg hiánya okozza, azaz az import kiadások jóval meghaladták az exportból származó bevételeket, másrészt a jövedelmek tartós negatív egyenlege. 2009-től a külkereskedelmi mérleg egyenlege ugyan aktívumot mutat, de ezzel egyidejűleg a válság hatására a pénzügyi mérleg 2009-ről 2010-re 16,7 milliárd euróról 4,9 milliárd euróra csökkent, majd 2010-ben szerény növekedést követően további mélyrepülés tapasztalható, csak 2013-ban stabilizálódik a javuló tendencia. A teljes fizetési mérleg egyenlegének jelentős ingadozását a tőkeforgalommal kapcsolatos ügyletek pl. működő tőkebefektetések és a hitelállomány változása okozzák. A teljes fizetési mérleg egyenlegének pozitív alakulásában évtizedek óta a szolgáltatásból származó aktívum, azon belül is az idegenforgalom pozitív szaldója játszik kiegyenlítő szerepet. (2-3. ábra)

2. ábra: A teljes fizetési mérleg egyenleg Magyarországon

Figure 2.: Development in the situation of the total balance-of-payments and current account in Hungary

Forrás: STATADAT, 3.7.1. Magyarország fizetési mérlege

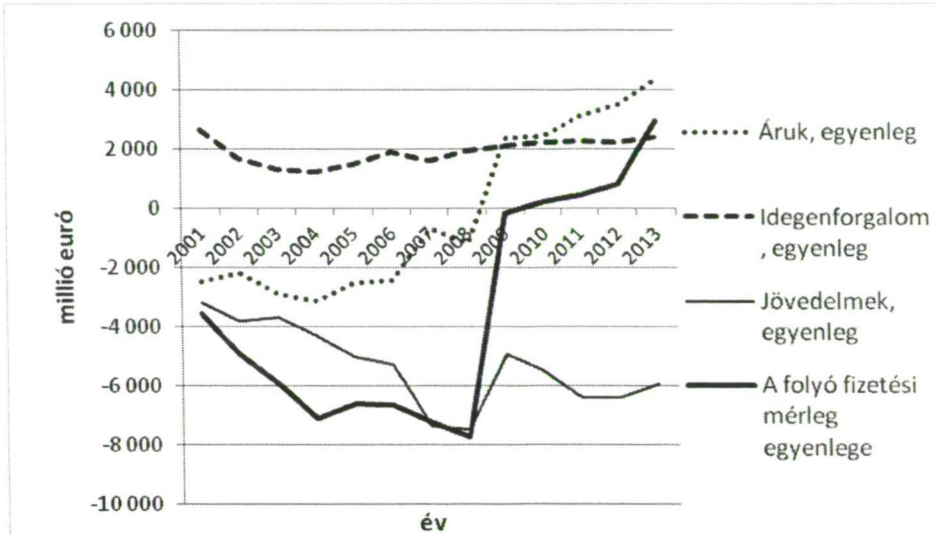
A 3. ábra adatai alapján részleteiben látható, a folyó fizetési mérleg egyenlegének alakulását a jövedelmek negatív egyenlege (a közvetlen, a portfóliós és egyéb befektetések) határozza meg. 2009-től a szolgáltatásforgalomból származó 2-3 milliárd euró tartós többlet és a külkereskedelmi áruforgalom 2-4 milliárd többlete nem tudja kompenzálni a jövedelmek 4-6 milliárdos passzívumát. 2013-ban és 2014-ben a növekedés stabilizálódni látszik, amiben exportbevételek növekedése fontos szerepet játszik.

A magyar gazdaság külső finanszírozási képességének alakulásában a fizetési mérleg folyó tételeinek fontos szerepe van. A külső egyensúlyi többletben a nagymértékű külkereskedelmi és szolgáltatás többlet, illetve az enyhén növekvő tőkemérleg tükröződött. A külkereskedelmi mérleg egyenleg többlet ugyan 2008-ban visszaesett, de a válság alatt és után is folyamatosan nőtt a külkereskedelmi és szolgáltatás egyenlege. (3. ábra)

A külkereskedelem emelkedő többlete 2013-ban arra vezethető vissza, hogy jelentősen javult a cserearány (csökkentek az olaj árak), miközben az élénkülő külső kereslet és a fokozódó autógyártás mellett az export növekedési üteme meg egyezett a belföldi felhasználás gyorsulása miatt továbbra is jelentős importbővüléssel. A tovább mérséklődő jövedelemegyenlegen belül csökkent a korábban felvett külföldi hitelek után fizetett kamat, illetve a részesedések jövedelme miatti forráskiáramlás is.

2013-ban az MNB folyó fizetési mérlege alapján 3 846 millió euró bevétel és 1 463 millió euró kiadás keletkezett, így az az egyenleg 2 383 millió euró aktívum, ami 6,2-kal haladta meg az egy évvel korábbit. Az idegenforgalmi egyenleg részesedése a folyó fizetésimérleg szolgáltatás tételén belül 68% volt, amely jelentősen hozzájárult az aktívumhoz. (3. ábra, 3. táblázat)

3. ábra: A folyó fizetési mérleg egyenlegének alakulása Magyarországon
Figure 3.: Development in the situation of current account in Hungary

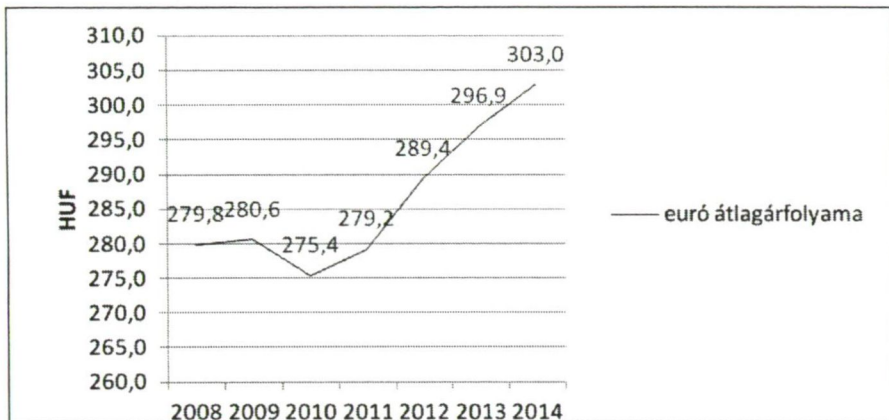
Forrás: STATADAT, 2013; 7.3.19.1. A folyó fizetési mérleg egyenlege (millió euró)

A 4. ábra adatai alapján jól látható a forint árfolyamának folyamatos gyengülése, ami folyó fizetési mérleg aktívumának emelkedésében fontos szerepet játszik. A gyenge forint az export bevételek növekedését eredményezi. A külkereskedelmi mérleghez hasonlóan az idegen forgalom egyenlege a vizsgált években folyamatosan nő, 2008-ban 1918 millió euró, 2013-ban 2383 millió euró volt, ami közel 20%-os növekedésnek tekinthető. Az összes vendégéjszakák száma csak 2010-től emelkedett, miközben az átlagos szobaárak alig változtak (14 ezer forint), a szállodák kihasználtsága 50-60% között mozog (3. táblázat) és a szektorban foglalkoztatottak száma 2008 és 2013 között közel 11 ezer fővel csökkent.

Ha a válság előtti magyar adatokat összehasonlítjuk az európai adatokkal (1-2. táblázat) akkor láthatjuk, hogy a magyar folyó fizetési mérleg egyenleg 2007-2008-ban mínusz 7-8 milliárd eurót mutat, addig Ausztriában plusz 10-14, Németországban plusz 181-154 milliárd euró az aktívum, az EU-28 országában mínusz 138-271, az EU-17 országokban plusz 7 illetve mínusz 141. milliárd. Mondhatnánk azt is, hogy 2008-ban a német fizetési mérleg pozitív egyenlege fedezi az

EU-15 ország passzív egyenlegét. Pozitív fizetés mérleg egyenleget csak néhány ország ért el, pl. Ausztria, Dánia, Finnország, Hollandia, Luxemburg, Németország és Svédország. 2013-ra a legtöbb ország folyó fizetési mérlegének egyenlege jelentős összegű illetve mértékű emelkedést mutat, kivéve az Egyesült Királyság és Törökország, ahol a mérleg egyenleg jelentős passzívumot mutat.

4. ábra: Euró/HUF átlagárfolyama
Figure 4.: Average exchange rate of EUR/HUF

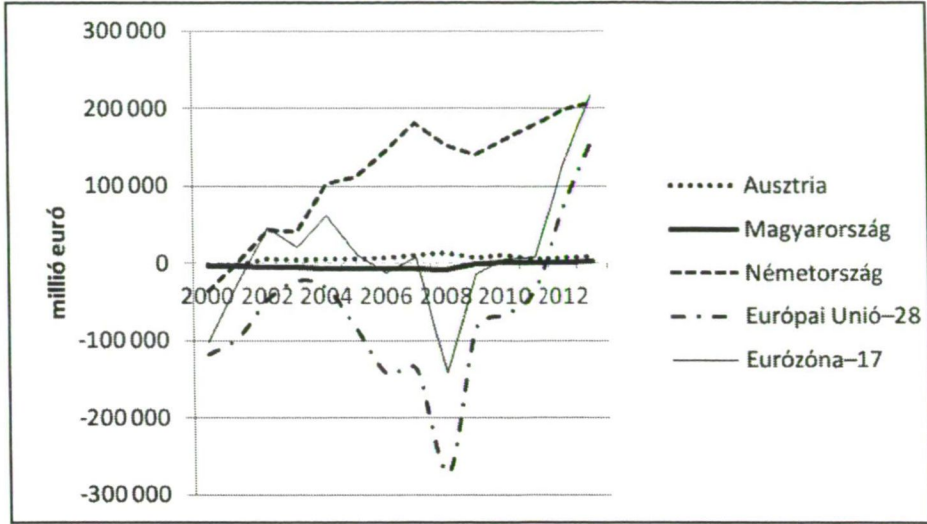
Forrás: STATADAT, 2014

A 5. számú ábrán látható, hogy a válságot megelőző években Németországban a folyó fizetési mérleg saldója jelentős, folyamatos növekedést mutat, addig az EU-28 és még az EU-17 országaiban nagymértékű visszaesés tapasztalható. A válságot követő években a legtöbb országban – kisebb visszaesésekkel – de folyamatos növekedés figyelhető meg. Az uniós országokban 2011-től az egyenleg növekedése jellemző, a pozitív változásban a válságot követő években a külkereskedelem, az idegenforgalom és a jövedelmek áramlásának pozitív hatásai egyaránt szerepet játszanak, ami feltehetően a magyar gazdaság számára is kedvező hatással volt, hiszen a 2013-2014-ben külkereskedelmünk közel 77%-át az uniós országokkal bonyolítjuk, az EU-15 országokkal folytatott külkereskedelem 54% arányt képvisel.

A nemzetközi turizmus gazdasági szerepe az európai országokban vitathatatlan és a számok magukért beszélnek. A legmagasabb nemzetközi turisztikai bevétellel 2013-ban Spanyolország (45,5 milliárd EUR) és Franciaország (42,2 milliárd EUR) rendelkezett. A sorban ezeket az országokat Olaszország, Németország és az Egyesült Királyság követte 31-33 milliárdos turisztikai bevétellel. A nemzetközi utazási kiadások összege 2013-ban Németországban volt a legmagasabb (64,7 milliárd EUR), a következő két helyre az Egyesült Királyság (39,6) és Franciaország (31,9) került. A legjobb mérleggel Spanyolország rendelkezik, ahol 252 millió vendégj-

szakát töltötték el a turisták, ami az EU-28-beli összes vendégéjszaka 21,2%-át teszi ki. A legnagyobb hiányt Németország könyvelte el (33,6 milliárd EUR)⁴³, de a jövedelmek pozitív szaldója kompenzálja az idegenforgalomból származó hiányt.

5. ábra: A folyó fizetési mérleg egyenleg az európai országokban
Figure 5.: Development in the situation of current account in the European countries

Forrás: STATADAT, 2013; 7.3.19.1. A folyó fizetési mérleg egyenlege (millió euró)

A turisztikai szolgáltatások átlagos fogyasztóár színvonala 2011-ig csökkent, 2011-2012-ben a nemzetgazdasági fogyasztói árváltozásnál alacsonyabb mértékű volt. 2013-ban már a szálláshely-vendéglátás árszínvonal növekedése meghaladta az átlagos inflációt. (5. ábra, 12. táblázat). A harmonizált fogyasztói árindex a szomszédos országokban – Lengyelországban, Csehországban- jelentősen csökkent elmúlt évben, 2014 első negyedévében 0,5% alatt van. Ausztriában és az EU-15 országokban már 2012-ben deflációval kellett szembe nézni.

2013-ban 44 millió külföldi 1 268 milliárd forintot költött hazánkban. A látogatók számának változatlansága mellett a kiadások összege 4,6-kal emelkedett. (KSH, 2014). 2013-ban a turizmus exportja és importja, vagyis a hazánkba érkező külföldi utazók és a külföldre utazó magyarok kiadásainak egyenlege 762 milliárd forint volt. Ezáltal az ágazat jelentősen hozzájárult az ország GDP-jéhez. (KSH, 2014)

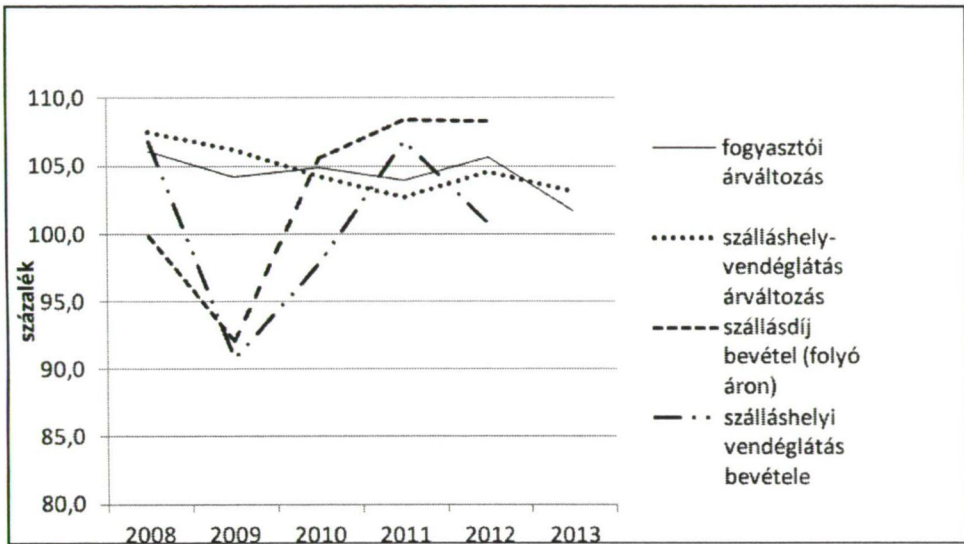
A tanulmány először a piaci tényezők – kereslet és kínálat, ár és jövedelem – turizmus-vendéglátásra gyakorolt hatását mutatta be. A közgazdaságtanban megfogalmazott összefüggéseknek a magyar statisztikai adatok ellentmondani látsza-

43 EUROSTAT (2015): Turisztikai statisztika. Online: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_statistics/hu 2015.03.05.

nak. Pl. az árak növekedése nem feltétlenül okoz kereslet csökkenést, vagy csak késéssel. Bár a szektor sajátossága, hogy a kereslet jelentkezése gyakran megelőzi a fogyasztást, hiszen több hónappal az utazás előtt ki kell fizetni a legtöbb külföldi utat, a tényleges „fogyasztás” későbbi időpontra tolódik el.

6. ábra: Árváltozás, szállásdíj és vendéglátás bevételeinek alakulása (előző év=100%)

Figure 6.: Price change, accommodation charges and development in the income of catering (previous year = 100%)

Forrás: Statadat, 2014. Az ábra 3. táblázat adatai alapján készült.

Összefoglaló gondolatok

A tanulmány először a piaci tényezők – kereslet és kínálat, ár és jövedelem – turizmus-vendéglátásra gyakorolt hatását mutatta be. A közgazdaságtanban megfogalmazott összefüggéseknek a magyar statisztikai adatok ellentmondani látszanak. Pl. az árak növekedése nem feltétlenül okoz kereslet csökkenést, vagy csak késéssel. Bár a szektor sajátossága, hogy a kereslet jelentkezése gyakran megelőzi a fogyasztást, hiszen több hónappal az utazás előtt ki kell fizetni a legtöbb külföldi utat, a tényleges „fogyasztás” későbbi időpontra tolódik el. A jövedelmek növekedése sem jelenti feltétlenül azt, hogy többet fordítunk pihenésre, üdülésre. Magyarország esetében számos tényező együttes hatását kell figyelembe venni, pl. a forint árfolyamának az árakra, a hitelekre, kamatokra, a fogyasztásra gyakorolt hatását is a klasszikus ár-jövedelem tényezők mellett.

Az Unió euró övezetbe tartozó országaiban övezeten belül nem kell árfolyamváltozás hatásaival számolni, a lakosság átlagos jövedelme is jóval magasabb a magyar

átlaghoz képest, feltehetően a fogyasztás szerkezete is más, a szálláshely-vendéglátás szolgáltatás igénybe vételére jóval nagyobb összeget fordítanak a jövedelmükből. Németország példája bizonyítja, hogy a passzív idegenforgalmi mérleg egyenlegét a külkereskedelem és a jövedelmek mérlegének aktívuma tudja ellensúlyozni. Ausztria adatai alapján megállapítható, hogy a turizmus-vendéglátás fontos szerepet játszik a gazdaságban, aktív idegenforgalmi mérleggel rendelkezik és megőrizte a folyó fizetési mérleg egyensúlyát a gazdasági-pénzügyi válság alatt is.

A turizmus-vendéglátás fontos szerepet játszik a nemzetgazdaságban azáltal, hogy hozzájárul a fizetési mérleg egyensúly javításához és serkenti a gazdasági növekedést, sőt lehetőséget kínál a foglalkoztatásra. Az idegenforgalom folyton újabb igényeket gerjesztő (multiplikátor) hatású, a kereslet továbbgyűrűzését teszi lehetővé a közlekedésben, az élelmiszeriparban, a szállodaiparban és a vendéglátóiparban. Növekedése – a hazai és a nemzetközi tapasztalatok alapján is – emelkedő tendenciát mutat.

**1. táblázat: A folyó fizetési mérleg egyenlege az európai országokban
(millió euró)**

**Sheet 1.: Balance of the current account in the European countries
(million EUR)**

Ország	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ausztria	9619	13757	7487	9740	4901	7329	8448
Belgium	6355	-4555	-2177	6848	-4118	-7294	-5980
Bulgária	-7756	-8182	-3116	-534	33	-335	751
Ciprus	-1865	-2679	-1808	-1711	-601	-1216	-310
Csehország	-5671	-3297	-3428	-5894	-4247	-2040	-2150
Dánia	3093	6774	7595	13804	14299	14664	18155
Egyesült Királyság	-50326	-15604	-19872	-51818	-22336	-73774	-83352
Észtország	-2563	-1486	382	408	291	-311	-185
Finnország	7668	4855	3048	2709	-2831	-2745	-2077
Franciaország	-18924	-33725	-25143	-25458	-35208	-44424	-27748
Görögország	-32602	-34798	-25814	-22501	-20629	-4607	1361
Hollandia	38424	25494	29671	43318	54381	57158	62570
Horvátország	-3091	-4138	-2189	-365	-363	44	525
Írország	-10124	-10169	-3763	1782	2002	7292	10851
Lengyelország	-19253	-23818	-12153	-18121	-18516	-14190	-4982
Lettország	-4710	-3014	1598	532	-434	-552	-191
Litvánia	-4149	-4194	996	20	-1151	-68	509
Luxemburg	3784	2002	2584	3027	2773	2499	2361
Magyarország	-7224	-7728	-176	204	427	809	2954
Málta	-343	-286	-530	-385	-53	142	102
Németország	180912	153634	140724	159329	178427	198570	205955
Olaszország	-19916	-44899	-29028	-52564	-47303	-4060	15803
Portugália	-17105	-21736	-18402	-18291	-12007	-3325	850

Románia	-16758	-16178	-4938	-5476	-5921	-5851	-1529
Spanyolország	-105265	-104676	-50539	-46963	-38968	-12428	7965
Svédország	31592	30232	18240	22156	23550	24404	26039
Szlovákia	-2912	-4021	-1627	-2454	-2597	1584	1547
Szlovénia	-1441	-2029	-173	-50	145	1160	2223
Európai Unió–28	-138162	-271705	-84724	-67055	-34164	68626	155735
Eurózóna–17	7403	-141094	-13480	5277	8178	126216	216665
Norvégia	40127	54547	35815	38697	47772	55777	41056
Törökország	-27915	-28108	-9551	-34215	-53891	-37043	-48683
Japán	154915	106987	104986	153722	85563
Egyesült Államok	-519747	-460480	-269207	-356954	-339793

Forrás: STATADAT, 2014, 7.3.19.1. A folyó fizetési mérleg egyenlege

2. táblázat: Magyarország fizetési mérlege 2007-2013 (millió euró)
Sheet 2.: Hungary's balance of payments 2007-2013 (million EUR)

Megnevezés	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Áruk, egyenleg	-690	-1 208	2 341	2 445	3 112	3 469	4 313
1.1. Export	67 820	72 096	57 358	66 926	74 471	75 654	77 834
1.2. Import	68 510	73 304	55 017	64 481	71 360	72 185	73 521
2. Szolgáltatások							
bevételek	12 575	13 819	13 309	14 585	15 810	15 931	16 205
kiadások	11 233	12 302	11 323	11 710	12 637	12 568	12 707
egyenleg	1 342	1 517	1 986	2 875	3 173	3 363	3 498
Ebből:							
2.2. Idegenforgalmi							
bevételek	3 450	4 101	4 083	4 051	4 030	3 781	3 846
kiadások	1 856	2 183	1 974	1 822	1 782	1 538	1 463
egyenleg	1 593	1 918	2 110	2 229	2 248	2 244	2 383
3. Jövedelmek, egyenleg	-7 372	-7 481	-4 935	-5 489	-6 412	-6 408	-5 933
3.1. Az egy évnél rövidebb ideig alkalmazottak díjazása, egyenleg	726	719	701	775	760	808	801
3.2. A közvetlen tőkebefektetések jövedelmei, egyenleg	-5 797	-5 054	-3 373	-4 309	-4 748	-4 500	-4 157
3.3. A portfólió befektetések jövedelmei, egyenleg	-1 681	-1 640	-960	-836	-1 111	-1 486	-1 749
3.4. Az egyéb befektetések jövedelmei, egyenleg	-619	-1 506	-1 303	-1 120	-1 313	-1 230	-828
4. A viszonzatlan folyó átutalások egyenlege	-503	-579	404	377	547	403	1 062

I. A folyó fizetési mérleg egyenlege	-7 223	-7 752	-202	208	419	826	2 941
II. A tőkemérleg egyenlege	708	1 016	1 071	1 737	2 285	2 575	3 392
III. A pénzügyi mérleg egyenlege	6 663	16 695	4 943	1 801	3 087	-8 274	-6 057
7. A közvetlen tőkebefektetések egyenlege	209	2 677	128	787	990	2 051	615
7.1. Külföldön	-2 643	-1 514	-1 348	-888	-3 141	-8 800	-1 701
7.2. Magyarországon	2 852	4 191	1 476	1 675	4 131	10 851	2 316
8. A portfólió befektetések egyenlege	-1 627	-2 531	-3 592	-138	6 579	1 864	3 140
8.1. A követelések egyenlege	-2 125	-2 517	-738	-376	1 624	727	420
8.2. A tartozások egyenlege	498	-14	-2 854	238	4 955	1 137	2 720
9. Derivatívák	838	-671	641	625	-787	274	576
10. Az egyéb befektetések egyenlege	7 242	17 220	7 765	527	-3 695	-12 463	-10 388
10.1. A követelések egyenlege	-3 911	-2 175	-424	93	1 719	1 952	67
10.2. A tartozások egyenlege	11 153	19 395	8 189	434	-5 414	-14 416	-10 456
IV. A tévedések és kihagyások egyenlege	-13	-2 283	-325	-728	-1 917	1 522	934
V. A teljes fizetési mérleg egyenlege (I+II+III+IV)	134	7 676	5 486	3 018	3 874	-3 351	1 210
VI. A nemzetközi tartalékok változása ("-" növekedés)	-134	-7 676	-5 486	-3 018	-3 874	3 351	-1 210

Forrás: Statadat, 2013, 3.7.1. Magyarország fizetési mérlege 2007-2013 (millió euró)

3. táblázat: A magyar gazdaság és a turizmus főbb mutatói
Sheet 3.: The main indexes of the Hungarian economy and tourism

Mutató		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Fogyasztói árak							
a nemzetgazdaságban	előző év = 100%	106,1	104,2	104,9	103,9	105,7	101,7
a Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban	előző év = 100%	107,5	106,2	104,2	102,7	104,6	103,1
Folyó fizetési mérleg							
szolgáltatások egyenlege	millió euró	1 517	1 986	2 875	3 173	3 363	3 498

idegenforgalmi bevétel	millió euró	4 101	4 083	4 051	4 030	3 781	3 846
idegenforgalmi kiadás	millió euró	2 183	1 974	1 822	1 782	1 538	1 463
idegenforgalmi egyenleg	millió euró	1 918	2 110	2 229	2 248	2 244	2 383
Utasforgalmi adatok							
Utasforgalmi bevétel	millió euró	4 257	4 299	4 307	4 312	4 176	4 270
Ebből: turisztikai motivációval utazóktól származó bevétel	millió euró	2 863	2 942	2 994	3 045	2 905	3 013
Utasforgalmi kiadás	millió euró	2 339	2 106	1 946	1 918	1 789	1 703
Ebből: turisztikai motivációval utazóktól származó kiadás	millió euró	1 878	1 568	1 452	1 398	1 341	1 304
Utasforgalmi egyenleg	millió euró	1 918	2 193	2 361	2 394	2 387	2 567
Ebből: turisztikai motivációval utazóktól származó bevétel–kiadás egyenlege	millió euró	985	1 374	1 542	1 647	1 455	1 709
Árfolyamok							
euró átlagárfolyama	forint / euró	279,8	280,6	275,4	279,2	289,4	296,9
Külföldivendég-éjszakák							
Kereskedelmi szálláshelyek	előző év = 100%	98,4	92,1	104,1	108,3	109,4	
Ebből: szállodák	előző év = 100%	98,9	91,9	107,7	110,2	110,9	
Belföldivendég-éjszakák							
Kereskedelmi szálláshelyek	előző év = 100%	100,1	95,2	104,4	102,7	102,0	
Ebből: szállodák	előző év = 100%	102,2	93,2	107,2	107,6	104,6	
Összes vendégéjszaka							
Kereskedelmi szálláshelyek	előző év = 100%	99,2	93,7	104,3	105,4	105,8	
Ebből: szállodák	előző év = 100,0	100,3	92,4	107,5	109,0	108,1	
Szobafoglaltság							
Szállodák	százalék	48,5	43,1	44,6	45,9	47,7	

Ebből: gyógyszállodák	százalék	61,3	56,5	56,0	53,7	62,1	
Szállásdíjbevétel - folyó áron							
Kereskedelmi szálláshelyek	előző év = 100%	99,8	92,1	105,6	108,4	108,3	
Ebből: szállodák	előző év = 100%	99,7	91,4	107,5	110,2	109,2	
Szálláshelyi vendéglátás bevétele							
Kereskedelmi szálláshelyek	előző év = 100%	106,8	90,8	97,8	106,9	100,8	
Ebből: szállodák	előző év = 100,0	107,5	89,1	99,8	110,3	101,7	
Szálláshelyi egyéb szolgáltatások bevétele							
Kereskedelmi szálláshelyek	előző év = 100%	90,9	89,7	136,6	103,4	109,2	
Ebből: szállodák	előző év = 100%	90,5	89,7	136,7	104,2	110,1	
Kiadott szállodai szobák éves bruttó átlagára	forint	14 935	13 885	14 231	14 235	14 630	

a) Negyedéves becslés alapján.

Forrás: STATADAT, 2014, 1.1. A magyar gazdaság és a turizmus főbb mutatói

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Dr. Fekete Máttyás (2006): Hétköznapi turizmus. A turizmus elmélettől a gyakorlatig. PhD értekezés. Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron.
- Eurostat (2015): Turisztikai statisztika. Online: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_statistics/hu 2015.03.05.
- Lőrincné Istvánffy Hajna (1999): Nemzetközi pénzügyek. Aula.
- MNB (2012): Magyarország fizetési mérleg- és külfölddel szembeni befektetés-pozíció statisztikái. MNB, Fizetési Mérleg Jelentés 2013-2014. www.mnb.hu
- KSH, Statadat 2001-2013. www.ksh.hu